

Nr 181.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning; given Stockholms slott den 20 mars 1953.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Förslag

till

Lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Härigenom förordnas, att vad i lagen den 6 juni 1952 med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning förordnats med avseende å tiden från och med den 1 juli 1952 till och med den 30 juni 1953 skall äga tillämpning jämväl med avseende å tiden från och med den 1 juli 1953 till och med den 30 juni 1954.

¹ Bihang till riksdagens protokoll 1953. 1 saml. Nr 181.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 mars
1953.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, fråga om *fortsatt tillämpning av gällande bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 13 februari 1953 har *utredningen om regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt* hemställt, att lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning måtte erhålla förlängd giltighet för tiden från och med den 1 juli 1953 till och med den 30 juni 1954.

Över skrivelsen har, efter remiss, yttranden avgivits av *fullmäktige i riksbanken* samt *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

Jämlikt 9 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank (*riksbankslagen*) äger riksbanken utgiva sedlar till det belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa beräknad enligt 11 §, samt därutöver till ett belopp av 350 miljoner kronor. Enligt 9 § andra stycket kan riksbanken under vissa förutsättningar erhålla bemyndigande att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 350 miljoner kronor. Så snart ske kan skall dock den utelöpande sedelmängden nedbringas med ett belopp motsvarande vad som utgivits med stöd av sådant bemyndigande.

Enligt 10 § skall den del av bankens utelöpande sedlar, som överstiger bankens metalliska kassa, motsvaras av vissa i sistnämnda paragraf angivna tillgångar, den s. k. supplementära sedeltäckningen, nämligen

- a) lätt säljbara statspapper;
- b) allmänna hypoteksbankens och konungariket Sveriges stadshypoteks-

kassas obligationer ävensom sådana andra inhemska obligationer, som noteras å utländsk börs;

c) på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guldmynt och omyntat guld, som icke enligt 11 § inräknas i metalliska kassan;

d) växlar, betalbara inom eller utom riket;

e) hos bank eller bankir på utrikes ort i räkning inestående, inom sex månader till betalning förfallna medel, efter avdrag av riksbankens skuld i dylik räkning;

f) medel, utlånade på bestämd tid av högst tre månader eller med högst samma uppsägningstid mot säkerhet av sådana statspapper och obligationer, som omförmälas under a) och b), samt, intill ett belopp av etthundra miljoner kronor, mot annan säkerhet.

Såsom riksbankens metalliska kassa skall enligt 11 § första stycket räknas allt riksbankens guld inom landet samt dessutom, intill ett belopp motsvarande femton procent av hela metalliska kassan, banken tillhörigt, på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guld. I 11 § andra stycket stadgas, att metalliska kassan ej må bibehållas vid lägre belopp än 150 miljoner kronor.

I syfte att skapa den större elasticitet i penningssystemet, som förhållandena påkallade, har de enligt riksbankslagen gällande bestämmelserna temporärt modifierats med stöd av *lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.* Denna lag gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940 men erhöll därefter fortsatt giltighet, sista gången genom lag den 16 maj 1947 (nr 194), enligt vilken giltighetstiden utsträcktes till och med den 30 juni 1948. Lagen i fråga utgjorde ett led i krigsårens beredskapslagstiftning och hade karaktären av en fullmaktslag, tillämplig vid krig eller krigsfara, vari riket befann sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden.

De modifierade bestämmelser, som meddelats med stöd av 1939 års lag, innebar följande.

Genom *kungörelsen den 31 januari 1940 (nr 54) med viss bestämmelse angående riksbankens metalliska kassa* sattes stadgandet i 11 § första stycket riksbankslagen angående metalliska kassan temporärt ur kraft. I sagda kungörelse förordnades, att såsom riksbankens metalliska kassa skulle räknas *allt* riksbanken tillhörigt guld. De i riksbankslagen givna begränsningarna för sedelutgivningsrätten, vilka sammanhängde med guldets placering, hade nämligen ansetts lägga hinder i vägen för en sådan fördelning av riksbankens guldbehållning, som ur säkerhetssynpunkter varit mest betryggande.

Vidare utfärdades bestämmelser, varigenom ökning medgavs av det be-

lopp, varmed sedelutgivningen jämlikt 9 § första stycket riksbankslagen finge överstiga dubbla summan av metalliska kassan. Genom *kungörelsen den 14 februari 1947 (nr 31) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning* ökades sålunda nämnda belopp från 350 till 1 400 miljoner kronor. Genom *kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 251) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning* ökades beloppet till 2 500 miljoner kronor.

1939 års fullmaktslag, som upphörde att gälla med utgången av juni månad 1948, ersattes med *lagen den 28 maj 1948 (nr 248) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*.

I sistnämnda lag stadgades, att under tiden från och med den 1 juli 1948 till och med den 30 juni 1949 skulle, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen funnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse, nämligen att riksbanken finge utgiva sedlar till ett belopp av högst 3 200 miljoner kronor (1 §), att därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövades nödigt Konungen finge, om riksdagen ej vore samlad, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 miljoner kronor, att dylikt av Konungen lämnat medgivande skulle, därest detsamma icke godkändes av riksdagen inom tjugu dagar från det riksdagen åter sammanträtt, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla (2 §), samt att som riksbankens metalliska kassa skulle räknas allt riksbanken tillhörigt guldmünt och omyntat guld (3 §).

1948 års lag, som enligt vad förut anförts gällde för tiden till och med den 30 juni 1949, ersattes i sin tur med *lagen den 3 juni 1949 (nr 315) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*. I denna lag stadgades att under tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 skulle — i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen funnes stadgat — lända till efterrättelse vissa särskilda bestämmelser, vilka överensstämde med motsvarande bestämmelser i 1948 års lag, dock med den ändringen att maximibeloppet för riksbankens sedelutgivning i 1949 års lag fastställdes till 3 500 miljoner kronor. Genom lag den 2 juni 1950 (nr 257) förordnades, att vad i 1949 års lag förordnats med avseende å tiden från och med den 1 juli 1949 till och med den 30 juni 1950 skulle äga tillämpning jämväl med avseende å tiden från och med den 1 juli 1950 till och med den 30 juni 1951.

1949 års lag ersattes återigen i sin tur av *lagen den 8 juni 1951 (nr 388) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*. I denna lag stadgades att under tiden från och med den 1 juli 1951 till och med den 30 juni 1952 skulle — i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket riks-

bankslagen funnes stadgat — lända till efterrättelse vissa särskilda bestämmelser, vilka överensstämde med motsvarande bestämmelser i 1948 och 1949 års lagar, dock med den ändringen att maximibeloppet för riksbankens sedelutgivning i 1951 års lag fastställdes till 4 100 miljoner kronor. Genom lag den 14 december 1951, nr 759, ändrades 1 § i 1951 års lag såtillvida, att riksbanken erhöll rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst 4 400 miljoner kronor. 1951 års lag har sedermera ersatts av en den 6 juni 1952 (nr 375) utfärdad lag. Jag återkommer till innehållet däri i det följande.

Jag torde i detta sammanhang få erinra om att fullmäktige i riksbanken i skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 februari 1951 hemställde, att Kungl. Maj:t genom proposition måtte underställa riksdagen förslag till ny riksbankslag i huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1949 års riksbankslagskommitté utarbetat förslag. Förslaget innebar, förutom en huvudsakligen formell omarbetning av riksbankslagen, att ändrade grunder för sedelutgivningsrätten skulle införas. Sålunda skulle någon övre gräns för sedelutgivningen icke fastställas. Ej heller i övrigt skulle några »spärrar» för sedelutgivningen föreligga utöver den begränsning, som innefattades i de speciella stadgandena om de tillgångar riksbanken genom sina rörelsegrenar ägde förvärva och den bestämmelse som närmare kvalificerade vissa av dessa tillgångar som täckningssgilla samt en allmän bestämmelse om att riksbanken i all sin verksamhet hade att verka för uppnåendet av de penning- och valutapolitiska direktiv som uppställdes av riksdagen. Förslaget mötte, såvitt gällde sedelutgivningsrätten, invändningar såväl hos reservanter bland bankofullmäktige som hos remissinstanserna. I proposition nr 181 till 1951 års riksdag förklarade jag mig icke beredd att för det dåvarande taga slutlig ståndpunkt till frågan, hur sedelutgivningsrätten på längre sikt borde regleras. Jag anmälde sålunda min avsikt att taga spörsmålet under närmare övervägande, varvid det måhända kunde visa sig lämpligt att tillkalla särskilda sakkunniga för att göra ytterligare utredningar i ämnet. I avvaktan på resultatet av erforderliga överväganden rörande sedelutgivningsrätten föreslog jag — med viss ändring av maximigränsen för sedelutgivningsrätten — en förlängning av den dittillsvarande provisoriska lagstiftningen intill utgången av juni månad 1952; förenämnda lag den 8 juni 1951, nr 388, utfärdades i enlighet härmed. Sedan jag sedermera den 9 november 1951 erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla högst fem utredningsmän med uppdrag att verkställa den ifrågasatta utredningen om regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt tillkallade jag den 13 i samma månad presidenten i kammarrätten N. J. E. Quensel, ordförande, riksbankschefen M. H. Lemne, professorn E. R. Lindahl, verkställande direktören i Svenska sparbanksföreningen O. E. Sahlin samt bankdirektören J. Wallenberg med uppdrag att verkställa ifrågavarande utredning. I direktiven för utredningen anförde jag bland annat följande.

Det av 1949 års riksbankslagskommitté framlagda förslaget — innebärande bl. a. att det nuvarande systemet med ett fixerat maximum skall frångås och att även i övrigt »spärrar» i hävdvunnen mening kunna undvaras — bör allsidigt prövas. Härvid bör närmare utredas sedelutgivningens samband med penningpolitiska och andra ekonomiska förhållanden. Vidare bör under utredningen uppmärksamhet ägnas åt frågan om den sannolika psykologiska effekten av att lagstadgade spärrar för sedelutgivningsrätten slopas. Om övertvägandena leda till att sådana spärrar icke lämpligen kunna avvaras, bör undersökas om det nuvarande systemet — hittills betraktat som ett provisorium — bör bibehållas, eventuellt med vissa modifikation, eller om spärrar av annan art böra uppställas.

Sedan utredningen funnit sig icke kunna framlägga förslag om definitiv lagstiftning i frågan inom sådan tid, att härav föranlett förslag kunde föreläggas 1952 års riksdag hemställde utredningen i skrivelse den 20 februari 1952 om förlängning av den provisoriska lagen för tiden intill utgången av juni månad 1953; dock att maximibeloppet för sedelutgivningen föreslogs höjt från 4 400 miljoner till 4 800 miljoner kronor.

I prop. nr 186/1952 förelades riksdagen förslag i överensstämmelse härmed. Propositionen bifölls av riksdagen och lagen i ämnet utfärdades *den 6 juni 1952 (nr 375)*. Denna lag ersatte alltså lagen den 8 juni 1951 (nr 388).

I sin förut omnämnda skrivelse den 13 februari 1953 har *utredningen om riksbankens sedelutgivning på längre sikt* framhållit, att utredningen ännu ej vore i tillfälle att framlägga förslag till definitiv lagstiftning i ämnet. Utredningsmännen ville därför anmäla frågan om förlängning av den provisoriska lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

I skrivelsen har utredningen lämnat följande uppgifter rörande sedelomloppet och sedelutgivningsrätten under åren 1947—1952.

År	Utelöpande sedelmängd i milj. kr.		Ult.dec. i % av medelt.	Sedelutg.- rätt ult. dec. i milj. kr.	Obegagn. rätt ult. dec. i milj. kr.	Procentuell ökning under året		
	Medelt.	Ult.dec.				Sedel- mängd i medeltal	Sedel- mängd ult.dec.	Sedel- utg. r. ult.dec.
1947	2 660	2 895	109	3 257	362	4	1	5
1948	2 834	3 113	110	3 200	87	7	8	—2
1949	3 015	3 287	109	3 500	213	6	6	9
1950	3 200	3 513	110	3 500	—13	6	7	—
1951	3 568	4 090	115	4 400	310	12	16	26
1952	4 106	4 577	111	4 800	223	15	12	9

Det högsta beloppet för sedelcirkulationen under år 1952 hade uppnåtts den 23 december och uppgått till 4 663 miljoner kronor.

I skrivelsen har utredningen vidare anfört,

Sedelomloppet under år 1952 kom att något överstiga vad utredningsmännen i sin förenämnda skrivelse föreslogo såsom ett normalt maximum, d. v. s. 4 500 milj. kronor. Den reserv om 300 milj. kronor, vilken utredningsmännen velat reservera för ändrade betalningsvanor och andra förändringar, som ej kunde hänföras till en försämring av penningvärdet, kom följaktligen att delvis tagas i anspråk. Detta torde främst sammanhänga med att lönestegringen under året blev större än vad utredningsmännen hade anledning räkna med.

Med den utveckling, som nu kan förutses, anse utredningsmännen att det nuvarande maximibeloppet för sedelutgivningen bör bibehållas för budgetåret 1953/54. Enligt nationalbudgetdelegationens antaganden har man icke att räkna med någon egentlig ökning av produktionen inom landet under år 1953. Hittills ingångna kollektivavtal ge anledning förutsätta i stort sett oförändrad lönenivå. Även priserna synas ha stabiliserat sig eller visa på vissa områden en nedgående tendens.

Utredningsmännen äro medvetna om att ett bibehållande av nuvarande sedelmaximum förutsätter, vid i huvudsak oförändrad allmän konjunktur, en fortsatt restriktiv kreditpolitik. En dylik politik får anses angelägen även med hänsyn till betydelsen av att undvika en avtappning av landets valutareserv.

Vid utomordentliga omständigheter ger den nu gällande lagen Konungen rätt att, under den tid då riksdagen ej är samlad, bevilja riksbanken en extra höjning av dess sedelutgivningsrätt med högst 700 milj. kronor. En förlängning av nuvarande provisoriska lagstiftning medför ingen rubbning härutinnan.

Fullmäktige i riksbanken har i sitt remissyttrande anfört följande.

Utifrån antagande om oförändrad produktion under 1953 samt stabiliserad löne- och prisnivå, anse utredningsmännen, att omsättningens behov av sedlar icke skall ökas utöver nu gällande maximum för sedelutgivningen, 4 800 miljoner kronor, varför de föreslå att lagen med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning i oförändrad lydelse skall erhålla förlängd giltighet under nästkommande budgetår. Det är också fullmäktiges förhoppning, att nämnda belopp skall visa sig tillräckligt.

Som en komplettering av utredningsmännens redogörelse för sedelmängdens utveckling vilja fullmäktige emellertid meddela, att sedelmängden ultimo januari 1953 låg 461 miljoner kronor eller 11.9 % över sedelmängden vid samma tidpunkt 1952 samt ultimo februari 1953 470 miljoner kronor eller 12.1 % över motsvarande siffra föregående år. Marginalen mellan gällande sedelmaximum och högsta beloppet utelöpande sedlar under 1952 var så knapp som 137 miljoner kronor. Nuvarande maximum lämnar alltså utrymme för en ökning med 3 % över 1952 års högsta siffra.

Behovet av sedlar varierar med olika dagar under rapportveckan, med olika dagar i månaden och från säsong till säsong. Dessa variationer äro — i varje fall på kort sikt varom här är fråga — oberoende av riksbankens transaktioner. Sedelmängden kan öka även om dessa transaktioner resulterat i en minskning av volymen offentliga betalningsmedel, nämligen genom en förskjutning från giro till sedlar på riksbanksbalansens passivsida. När utredningsmännen uttala, att ett bibehållande av nuvarande sedelmaximum förutsätter en fortsatt restriktiv kreditpolitik, vilja fullmäktige understryka, att kreditpolitiken är det primära när det gäller att påverka penningtill-

gången och därmed bankernas kreditkapacitet. Det skulle däremot vara en inadekvat metod att lägga restriktionerna på det på sin höjd sekundära fenomen som sedelmängden är.

När fullmäktige icke vilja motsätta sig ett bifall till utredningsmännens förslag sker det med den reservationen, att utvecklingen under året kan göra det erforderligt att maximum för sedelutgivningen behöver höjas.

Fullmäktige i riksgäldskontoret har meddelat, att fullmäktige — med uttalande av sitt beklagande av att kommittén ännu icke funnit möjligt att framlägga förslag till en definitiv lagstiftning i ämnet — icke hade något att erinra mot bifall till den av kommittén gjorda framställningen. Självfallet vore det mycket vanskligt att bedöma, i vad mån ett oförändrat maximibelopp för riksbankens sedelutgivningsrätt av 4 800 miljoner kronor kunde vara tillfyllest. Att vissa risker föreläge för en genombrytning av delta s. k. sedeltak torde man emellertid icke kunna bortse från, bl. a. med tanke på det väntade statliga utgiftsoverskottet under nästa budgetår. Utredningsmännen hade också sagt sig vara medvetna om att ett bibehållande av nuvarande sedelmaximum förutsatte, vid i huvudsak oförändrad allmän konjunktur, en fortsatt restriktiv kreditpolitik och att en dylik politik finge anses angelägen även med hänsyn till betydelsen av att undvika en avtappning av landets valutaresev. Fullmäktige ville understryka detta och samtidigt ytterligare framhålla, att lika viktigt vore att största återhållsamhet visades vid beviljande av anslag till nya statsutgifter. Så länge den samlade produktionen inom landet icke medgäve en ytterligare ökning av konsumtionen, måste ovillkorligen såväl inom den offentliga som den enskilda sektorn en sträng sparsamhet iakttas.

Departementschefen. Enligt lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning gäller — i stället för vad i 1934 års riksbankslag är i motsvarande hänseende stadgat — särskilda föreskrifter i fråga om riksbankens rätt att utgiva sedlar. Dessa innebär bland annat, att riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av 4 800 miljoner kronor. 1952 års lag, vars giltighetstid utgår den 30 juni 1953, tillkom såsom ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten på längre sikt kommer till stånd som ett resultat av den pågående utredningen i ämnet.

Enligt vad utredningsmännen nu meddelat är de icke i tillfälle att slutföra sitt uppdrag i sådan tid att förslag till definitiv lagstiftning kan föreläggas innevarande års riksdag. Med hänvisning härtill har utredningsmännen hemställt att 1952 års lag måtte ges fortsatt giltighet för tiden den 1 juli 1953—30 juni 1954. Någon ändring av det nuvarande maximibeloppet för sedelutgivningsrätten har icke föreslagits av utredningsmännen.

Vid fastställandet förra våren av maximigränsen för sedelcirkulationen till 4 800 miljoner kronor räknades med att sedelomloppet vid slutet av år

1952 skulle komma att uppgå till omkring 4 400 à 4 500 miljoner kronor. Till nämnda belopp lades sedan en reserv av 300 miljoner kronor, avsedd att ge riksbanken möjlighet att tillgodose eventuellt uppkommande behov, som sammanhänge med ändrade betalningsvanor och andra mera tillfälliga omständigheter.

De nu föreliggande siffrorna angående sedelomloppet under 1952 utvisar att den utelöpande sedelmängden kom att bli något större än man räknat med. Vid utgången av året uppnåddes sålunda siffran 4 577 miljoner kronor. Högsta beloppet utelöpande sedlar under året — 4 663 miljoner kronor — registrerades den 23 december 1952.

Fullmäktige i riksbanken har förklarat att de icke ville motsätta sig ett bifall till utredningsmännens förslag men att det skedde med den reservationen, att utvecklingen under året kunde göra det erforderligt att maximum för sedelutgivningen behövde höjas. Även fullmäktige i riksgäldskontoret har uttalat att man icke kunde bortse från att vissa risker föreläge för en genombrytning av sedeltaket.

Enligt vad jag inhämtat uppgick den utelöpande sedelmängden vid utgången av februari månad i år till 4 365 miljoner kronor. För den 14 mars, vilket är den senaste rapportdag för vilken uppgift nu föreligger, var motsvarande siffra 4 094 miljoner kronor. Självfallet är det mycket svårt att bedöma huruvida den nuvarande maximigränsen kommer att erbjuda tillräcklig marginal för att möta säsongmässiga variationer i sedelcirkulationen. Å andra sidan avser den obegagnade sedelutgivningsrätten för närvarande ett så pass stort belopp att en höjning av maximigränsen icke nu bör ske. Jag anser mig på grund härav böra biträda förslaget, att 1952 års lag ges fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1954.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att ett inom finansdepartementet upprättat förslag till *lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning* måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Barbro Åslund.

* Bihang till riksdagens protokoll 1953. 1 saml. Nr 181.